

SHE'RIY TARJIMADA SHAKL VA OHANG MASALALARI

Sultonova Dildora Halim qizi

*O'zDJTU magistratura bo'limi Qiyosiy tilshunoslik va lingvistik tarjimashunoslik
yo'nalishi 2-kurs talabasi.*

Tarjima odatda oddiy so'zlar yig'indisi sifatida ko'rinishi mumkin. Biroq, uning zamirida kitobxon uchun, bir qarashda kishi anglashi qiyin bo'lgan murakkab jarayon yotadi. Qolaversa, tarjima jarayonining o'ziga xos jihatlari borki, bu tarjimondan ko'proq mahorat va ma'suliyatni talab etadi. Uni yanada izlanishga, qayta va qayta tahlil qilib, so'zning nozik jihatlarni olib chiqishga majbur qiladigan leksik, grammatik hamda stilistik bo'yoqdorlik kabi bir qator muammolar ustida bosh qotirishga undaydi. Buning sababi biror-bir tildan ixtiyoriy olingan bir matnni boshqa bir tilga tarjima qilishda til bilish ko'nikmalarining o'ziga kifoya qilib qolmaydi. Badiiyat ilmidagi tarjimon tarjima masalalarini to'laqonli anglabgina qolmasdan, birmuncha ijodkorlik qobiliyatiga ham ega bo'lmog'i lozim. Badiiy asarni tarjima qilishda iste'dod, ilhom kabi mavhum unsurlarning roli beqiyosdir. Shu bois, tarjimaning boshqa turlari (sinxron, ilmiy-texnikaviy, siyosiy-publisistik, axbarot-analitik materiallar tarjimasi) bilan shug'ullanuvchi tarjimonlar tarjimaning eng murakkab hamda o'ta nozik turi hisoblanmish badiiy tarjimaga har doim ham qo'l urishga botina olmaydilar. Ilmiy matnlar tarjimasida kitobxonga muayyan xabarning asosiy mazmunini yetkazib berish tarjimaning maqsadini tashkil etsa, badiiy tarjimada va ayniqsa uning yuragi bo'lmish she'riy tarjimada asar muallifining ichki kechinmalari hamda ruhiyatini asl holicha saqlab qolish uning asosiy maqsadi hisoblanadi.

Ma'lumki, tarjima ham muayyan darajada tarjimonning ijod mahsuli hisoblanadi. Yetuk tarjimon Erkin Vohidov aytganidek: "Ilhomsiz yaratilgan har qanday asar, sevgisiz olingan bo'saga o'xshaydi". Haqiqatdan ham muhabbatsiz olingan o'pich qanchalar sovuq va yoqimsiz bo'lsa, ilhomsiz yaratilgan asar ham shunchalik jozibasizdir. She'riy tarjimada tarjima qilinayotgan matn mazmuni saqlanibgina qolmasdan, uning ohangdorligiga ham katta ahamiyat qaratilishi lozim bo'ladi. Bu holat esa o'z o'rnida tarjimondan ulkan mahorat hamda shoirlikdan bir muncha xabardor bo'lishlikni talab etadi. Negaki, ba'zi so'z yoki so'z birikmalarini asl holicha tarjima qilishning imkoni bo'lmaydi. Bunda she'r misralardagi o'zaro qofiyadorlikni saqlab qolish mushkul bo'lib qoladi. Yoki aksincha, qofiya saqlanib qolinganda undagi ruhiyatni tarjima tiliga to'laqonli ko'chirib o'tish masalasi tug'iladi. She'riy tarjimaning asl murakkabligi ham shundadir.

Quyida bir ijod namunasining tahliliga o'tamiz.

Bolalik hech chegara bilmas,

Samokat yeladi oyoq ostida.

Nay navosi yangrashdan tinmas,

Kumush sharlar uchish qasdida.

Tark etmaydi seni umrbod,

Sho'ng'isang-da zaminu ko'kka.

Uni qo'msab eslaysan bot-bot,

Kirsa hamki yoshing elikka.
Hatto so'nggi manzilga tomon,
Mungli xonish qilib boradi.
Kaleydaskop va temir nayning,
Ohanglari bag'ring yoradi.

Inglizcha tarjimasi:

The Childhood is now fully fledging,
The mini scooter is taking us away
An iron pipe's tune is so touching
A foil ball is tinting silvery grey
From all of these, you can't escape
You may fall deep, or fly so high
It is the childhood, what I can say?
It's everlasting, I say thereby.
And even there, where coffin lies
Through years of sad and bitter life
Kaleidoscope sings the tune of glass
There is still tune of the iron pipe

Tarjimada ko'rinib turibdiki, bunda aynan so'zma-so'z tarjima emas, balki, o'zaro ohangdorlik saqlangan holda, tarjimaning adekvat usulidan foydalanilgan ya'ni misralar ma'nosi chiqarib berilgan. Qofiyadorlik asliyatda (a,b,a,b barcha bandda) tarjimada ham xuddi shu (a,b,a,b) shaklda qolgan.

Dastlabki misralar tarjimasida antonomik usuldan foydalanilgan ya'ni,

“Bolalik hech chegara bilmas” misrasi “The Childhood is now fully fledging-bolalik to'liq shakllangan” kabi tarjima qilingan.

2-misrada adekvat usuli qo'llanilgan va ma'no to'liq saqlanib qolingani: “Samokat yeladi oyoq ostida” ingliz tilida “The mini scooter is taking us away-Miniskuter bizni olib ketmoqda ” deb berilgan.

3-misra “Nay navosi yangrashdan tinmas” “An iron pipe's tune is so touching” deb tarjima qilinib, ingliz tilida metonimik usulda o'zgartirilgan va ma'no saqlanib qolingani.

4-misra “Kumush sharlar uchish qasdida” “A foil ball is tinting silvery grey” tarzda berilgan bo'lib, grammatik transformatsiyaning omission- tushirib qoldirish turi qo'llanilgan ya'ni “uchish qasdida” iborasi tushirilib, o'rniga “tinting silvery grey-kumush rangga kiradi ” so'z birikmasi ishlatilgan.

She'ning qolgan bandlarida ham shu kabi tarjima usullari qo'llanilgan (adekvat, antonomik, metonimik, tushirib qoldirish, qo'shish va so'zma-so'z tarjima).

Tahlillardan ko'rinib turibdiki, haqiqatdan ham she'riy tarjima o'ta murakkab jarayon hisoblanadi. Tarjimani san'at darajasiga ko'tarish uchun avvalo adabiyotni, she'riyatni ixlos, muhabbat, fidoyilik bilan bilish va sevish kerak. She'riy tarjimada esa faqatgina til bilish ko'nikmalariga tayanibgina qolmasdan balki, ilhom, qolaversa, tug'ma iste'dod bo'lishi ham muhim unsur ekanligini chuqur anglab yetmog'imiz zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Odilova G. "She'riy tarjima ko'ngil ishi". T: O'zbekiston adabiyoti va san'ati. 2013. 8-soni.
2. Sariyev Sh. Adabiyot fanidan yaxlit o'quv- didaktik majmua. T: Sharq. – 2015 – B. 447.
3. G'afurov I, Mo'minov O, Qambarov N. Tarjima nazariyasi. T: Tafakkur bo'stoni. 2012. 217-b.
4. Zayniyev B. «Dildan to'kilgan durlar ». T: Navro'z 2018.92 b.
5. Xolbekova Begoyim tarjimalari.